

*Тіпанський Гжегож,
докторант МАУП*

СУТНІСТЬ І ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В ПОЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ СУСПІЛЬСТВА

Сучасний розвиток світового комунікаційного простору характеризується кардинальними змінами у відносинах між учасниками світових інформаційних потоків, у співвідношенні сил на глобальних інформаційних ринках.

Для з'ясування сутності засобів масової інформації необхідно уточнити, що розуміють під засобами масової інформації. Під засобами масової інформації розуміють газети, журнали, телерадіопрограми, кінодокументалістку, інші періодичні форми публічного поширення масової інформації.

Засоби масової інформації (ЗМІ) - це складова частина політичної системи суспільства. Тип суспільства суспільства визначає систему масової інформації. У той же час ЗМІ здійснюють серйозний вплив на суспільство, його стан і розвиток. Вони можуть сприяти прогресу або гальмувати його.

ЗМІ виражають інтереси суспільства, різних соціальних груп, окремих особистостей. Їхня діяльність має важливі суспільно-політичні наслідки, тому що характер інформації, яка адресована аудиторії, визначає її ставлення до дійсності й напрямок соціальних дій. Тому, по загальному визнанню політологів, ЗМІ не просто інформують, повідомляють новини, але й пропагують певні ідеї, погляди, вчення, політичні програми й тим самими беруть участь у соціальному управлінні. [1, с.78]. Шляхом формування суспільної думки, вироблення певних соціальних установок, формування переконань ЗМІ підштовхують людини до певних учинків, дій. У демократичній, правовій державі кожний громадянин має забезпечене законом право знати про все, що відбувається усередині країни й у світі. Як справедливо підкреслюється в багатьох дослідженнях і випливає з різноманітної й багатой практики, без гласності немає демократії, без демократії немає гласності. У свою чергу, гласність і демократія немислимі без вільної, незалежної преси. ЗМІ в цьому випадку є такими ж компонентами демократичної системи, як парламент, виконавчі органи влади, незалежний суд [2, с.26]. У цьому плані ЗМІ називають ще четвертою владою. Це образний вислів не тільки говорить про них як про владу, але й вказує на своєрідний, специфічний, несхожий на владу законодавчу, виконавчу й судову характер цієї влади. У чому ця своєрідність? Насамперед, у тім, що це – влада невидима. Вона не має у своєму розпорядженні які-небудь законодавчі, виконавчі, правоохоронні й інші соціальні органи. ЗМІ не можуть наказувати, зобов'язувати, карати, притягати до відповідальності. Єдина їхня зброя – слово, звук, зображення, що несе певну інформацію, тобто повідомлення, судження, оцінки, схвалення або осуд явищ, подій, вчинків, поведінки окремих осіб, груп людей, партій, громадських організацій, уряду й т.д. Преса робить вільному суспільству неоціненну послугу, будучи дзеркалом, дивлячись у яке воно довідається краще про самого себе. Відсутність такого "дзеркала" веде до переродження й виродження [3, с.156]. Історія свідчить про те, що всі лідери тоталітарних режимів, небажаючи вдивлятися у своє дійсне відображення, погано закінчували. ЗМІ в демократичному суспільстві повинні бути, образно говорячи, діалектично протилежним до влади полюсом, а не тільки інструментом пропаганди. Додержуватися даного принципу далеко не просто. До нього повинні звикнути не тільки журналісти, але й саме

суспільство. А це, як показує досвід, важкий і хворобливий процес. Досить згадати настільки часті дорікання „власть імущих” на „пресу, що розперезалася”, на те, що вона нагнітає, спотворює, сіє ворожнечу й т.д. [4, с.35]. Специфічні властивості журналістики як діяльності й ЗМІ як інституту визначають необхідність особливого статусу журналістики й ЗМІ усередині політичного процесу і його окремих напрямків. Очевидно також, що ефективність дій окремого журналіста, редакційного колективу в політичному процесі пов'язана не тільки із творчим виконанням функції „підручного”, але й як суб'єкта політичної діяльності.

ЗМІ в будь-якому суспільстві виконують важливу інформаційну роль, тобто стають своєрідним посередником між журналістом і аудиторією. Причому в процесі функціонування ЗМІ здійснюється двосторонній зв'язок між комунікатором і реципієнтом. Інакше кажучи, здійснюється комунікація – своєрідне спілкування, але не особистісне, як у повсякденній практиці, а за допомогою масових форм зв'язку. Між журналістом – комунікатором і аудиторією реципієнтом існує технічний канал зв'язку, за допомогою якого ЗМІ повинні задовольняти інформаційні запити суспільства. Людина має право на правду, і це право забезпечують поряд з наукою, мистецтвом, науковою інформацією преса, телебачення й радіо, Різні інформаційні служби. Останні забезпечують суспільство оперативною інформацією. Вони повинні сказати людині сьогодні про те, що відбулося вчора й сьогодні. Відсутність достовірної інформації породжує чутки, міфи, а в кризові моменти - страх, паніку, плутанину [5, с. 18]. Маючи більші права й можливості, працівники ЗМІ несуть відповідальність перед суспільством, і зловживання цензурою слова законодавчо карається у всіх країнах світу. Не допускається використання ЗМІ для розголошення відомостей, що становлять державну або іншу таємницю, що спеціально охороняється законом, заклику до насильницького усунення або повалення існуючого державного й суспільного ладу, пропаганди війни, насильства й жорстокості, расової, національної, релігійної особливості або нетерпимості, поширення порнографії, з метою здійснення інших кримінально карних діянь [6, с.57]. Також забороняється й переслідується відповідно до закону використання ЗМІ для втручання в особисте життя громадян, зазіхання на їхню честь і достоїнства. Здійснюючи програму діяльності ЗМІ, журналіст може отримувати інформацію з будь-якого джерела, але разом з тим зобов'язаний перевіряти вірогідність повідомлюваної інформації, відмовитися від даного їм доручення, якщо воно пов'язане з порушенням закону, поважати права, законні інтереси громадян, організацій. За ті або інші порушення журналіст може бути притягнутий до карної й іншої відповідальності [7, с.164] ЗМІ покликані виховувати політичну культуру у всіх членів суспільства. Остання припускає правдивість, чесність, довірливість, перевагу людського перед кастовим, класовим. Висока політична культура – це сумлінність у викладі точки зору політичного опонента, неприпустимість настільки розповсюджених дотепер мітингових прийомів наклеювання ярликів, підміни переконливих аргументів чисто емоційними прийомами суперечки й обвинуваченнями.

ЗМІ також виражають і формують суспільну думку, яку прийнято розглядати як колективні судження людей, прояв повсякденної або масової свідомості. Воно виникає на основі повсякденної свідомості й відповідно до останнього оцінює різноманітні факти і явища життя – тільки зароджуються, актуальні в цей момент, що ще не відстоялися, що не знайшли свого місця в теоретичних знаннях.

Суспільна думка формується в процесі циркуляції інформації в суспільстві, відображає суспільне буття й суспільну практику людей і виступає як регулятор їхньої діяльності. Воно створюється під впливом всіх форм суспільної свідомості: [7, с.83] повсякденного (включаючи істотну психологію), емпіричних знань, навіть забобонів і науково-теоретичного (включаючи політичні погляди, мистецтво), а так само всіх джерел масової інформації. Таким чином, структура суспільної думки множинна й різноманітна. Але не менш складний і процес його формування. Справа в тому, що ідеї, проникаючи у

свідомість мас, взаємодіють із почуттями, емоціями, настроями, традиціями, волею людей. Будучи станом суспільної свідомості, суспільна думка виступає посередником між свідомістю й практичною діяльністю людей. Не замінюючи жодну з форм суспільної свідомості, не спираючись на організовану дійсність, як це робить закон, не визначаючи мету, як робить програма, суспільна думка, разом з тим, за допомогою специфічних засобів, шляхом схвалення або осуду, прихильності або зневаги, підкреслення інтересів, раціональної й емоційної оцінки людей і їхніх вчинків сприяє перетворенню тих або інших ідей у конкретну діяльність [8, с. 49].

І так, виражаючи й формуючи суспільну думку, ЗМІ, з одного боку, акумулюють досвід і волю мільйонів, з іншого боку – впливають не тільки на свідомість, але й на вчинки, колективні дії людей. Тоталітарний режим не зважає на суспільну думку. У демократичному суспільстві управління соціальними процесами не мислиме без вивчення й впливу саме на суспільну думку, у чому колосальна роль належить ЗМІ. Володіння, уміле використання їх – запорука успішного здійснення влади, демократичних форм керування соціальними процесами.

ЗМІ виконують свою політичну, управлінську роль у політичній системі суспільства також шляхом обговорення, підтримки, критики й осуду різних політичних програм, платформ, ідей і пропозицій окремих осіб, суспільних формувань, політичних партій, фракцій і т.д. Наприклад, процес відновлення, демократизація нашого суспільства – надзвичайно активізував ЗМІ. Сотні, тисячі документів, заяв, політичних платформ, проектів програм, законів – стали предметом всенародного, зацікавленого, гострого обговорення в пресі, на радіо, телебаченні. Преса стала акумулятором людського, політичного досвіду суспільства, яке постійно політизується.

У цих умовах докорінно змінилися взаємини політики й журналістики. Замість беззастережного й твердого підпорядкування ЗМІ політиці, адміністративно-бюрократичного контролю за їхньою діяльністю створюються нові, характерні для демократичного суспільства умови функціонування печатки, телебачення, радіо, в основі яких лежать загальнолюдські цінності - чесність, правдивість, повага різних позицій, гарантія волі слова й совісті [9, с. 46].

В результаті зміни інформаційної ситуації сьогодні світ за висловом канадського вченого М. Маклюзна, схожий на велике село, де все відомо. Події, що відбулися в самій віддаленій крапці планети, як правило, у той же день стають надбанням людей у всіх цивілізованих країнах. Телебачення, супутниковий зв'язок переборюють відстані й кордони. Активні спроби керівників країн тоталітарних режимів сховати інформацію, перешкодити інформаційному обміну нагадує скоріше донкихотівську війну з вітряками.

Якими ж даними в цей час характеризується розвиток ЗМІ у світі, які основні тенденції цього розвитку? У світі видається понад вісім тисяч солідних щоденних газет, загальний тираж яких піднімається до напівмільярда екземплярів, працює понад 20 тис. радіостанцій. В 133 країнах миру працює телебачення. Відповідно до норм, установлених ЮНЕСКО, для цивілізованої країни мінімальна кількість джерел інформації на тисячу чоловік населення повинно нараховувати сто екземплярів газет, сто радіоприймачів, сто телевізорів. Цим стандартам повністю відповідає 25 країн Європи, 4 країни Північної й Південної Америки, в Азії - Японія. Відзначимо, що разом з тим, у країнах, що звільнилися, Азії, Африки, Латинської Америки насиченість ЗМІ надзвичайно низька, Наприклад, в 9 країнах американського континенту взагалі немає своїх газет, а більшість країн африканського континенту не мають національної системи засобів масової інформації.

Таким чином, ЗМІ є важливою складовою частиною політичної системи сучасного суспільства. Їхня сутність, характер і функції в значній мірі визначаються соціально-політичним устроєм суспільства. У тоталітарному суспільстві преса, радіо, телебачення служать органічною частиною командно-адміністративної системи, перебувають у твердому підпорядкуванні правлячої еліти, партійної бюрократії, у

результаті чого їхня діяльність зводиться не до інформування населення про те, що відбувається у світі, пошуку істини, а до пропаганди готових, накинутих зверху ідей, догм, настанов, сприяючи організації виконання не завжди розумних планів, починів і т.д. [10, с. 154].

У демократичній, правовій державі ЗМІ задовольняють інформаційні інтереси суспільства, здійснює невидимий контроль над діяльністю законодавчих, виконавчих, судових органів, громадські організації й рухів, політичних діячів. Формуючи й виражаючи суспільну думку, прагнення й настрої людей, їхніх певних груп, преса й інші ЗМІ є, по образному вислові, своєрідною «четвертною владою» владою суспільного судді, народного стража порядку й справедливості.

Література

1. Буданцев Ю.П. Системность в изучении массовых / информационных процессов. М.: Изд-во ун-та дружбы народов, 1986. - С. 52,)
2. Алешина Т. Паблик рилейшнз. М.: 1997.
3. Блумер Г. Коллективное поведение: Пер. с *англ.*// Американская социологическая мысль: Тексты. М.: 1994.
4. Государство и информация. М.: 1996.
5. Иванов О., Маслова Г. Как формируется общественное мнение.// СПб ведомости,- 1993.- 18 дек.
6. Лысенко В.И. От Татарстана до Чечни / становление нового российского федерализма/. М.: 1995.
7. Блумер Г. Коллективное поведение: Пер. с *англ.*// Американская социологическая мысль: Тексты. М.: 1994.
8. Богомолова Н.Н. Социальная психология печати, радио и телевидения. М.: 1991.
9. Дугин Е. Я. СМИ как институт прямой демократии и в условиях перестройки: социологический анализ. Автореферат док. диссертации. М.: АОН. 1990.
10. Иванов О., Маслова Г. Как формируется общественное мнение.// СПб ведомости,- 1993.- 18 дек.

Джердж С.Ф.

*пошукач кафедри політичних наук НПУ
імені М.П. Драгоманова*

ОРГАНІЗАЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПИТАНЬ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ В РЕГІОНАХ

Важливим та актуальним елементом зовнішньої політики України є євроатлантична інтеграція держави. Разом з тим послідовний та активний поступ держави в напрямку набуття членства в НАТО залежить також від громадської думки українського суспільства.

Визначальним є потенціал громадської підтримки процесу співробітництва з НАТО, який в свою чергу базується на ступені поінформованості суспільства щодо питань НАТО та тих безпекових, політичних і економічних переваг які надає членство в Альянсі для України.

На підвищення рівня обізнаності щодо НАТО спрямована Державна програма інформування громадськості з питань євроатлантичної інтеграції України на 2008-2011 роки.

Одним із важливих складових виконання Держпрограми інформування громадськості зокрема та процесу інформаційно-просвітницької діяльності в цілому, виступають неурядові організації.